

”Är det på riktigt?” Genuinitetsprövning vid åberopande av skyddsskäl

(Uppsala, postdok-projekt, reviderad version augusti 2013).

Inledning och frågeställningar

I detta delprojekt undersöks den så kallade genuinitetsprövningen vid vissa typer av åberopade asylskäl. Med ”genuinitetsprövning” avses den prövning av trovärdighet eller grad av seriositet i en viss övertygelse eller läggning som ibland görs vid en prövning av skyddsbehov på vissa grunder.

Projektets centrala *frågeställningar* är de följande:

- Vilken betydelse tillmäts ”det genuina” i en persons övertygelse eller läggning vid en bedömning av skyddsbehov, hur går en sådan bedömning till och vilken vikt tillmäts manifesterandet av en viss övertygelse eller läggning vid bedömningen av trovärdigheten i den åberopade övertygelsen/läggningen?
- Hur förhåller sig genuinitetsprövningen till begreppet ”tillskriven uppfattning” (det vill säga en uppfattning eller läggning som en person anses eller får antas anses hysa/ha oavsett om detta är med sanningen överensstämmande eller ej) som grund för ett skyddsbehov.

Dessa frågeställningar är relevanta och aktuella i och med den centrala betydelse trovärdigheten har för bedömningen av ett skyddsbehov, samtidigt som trovärdighetsbedömningar i mycket vilar på subjektiva uppfattningar och kulturellt och socialt färgad förförståelse om hur människor agerar i vissa situationer eller sammanhang.

De två situationer som undersöks i projektet är konvertiter *sur place* och personer som åberopar en sexuell läggning de inte levt öppet med i hemlandet som grund för skyddsbehov. Dessa två områden har valts därför att begreppet ”genuinitetsprövning” använts i svenska domstolar i relation till just konvertiter, samt för att förförståelsen och förväntningarna på hur en person beter sig eller förväntas bete sig som konvertit eller som tillhörandes en sexuell minoritet är starkt färgade av den kulturella och sociala kontext bedömare själv befinner sig i. Många paralleller kan dras mellan de två kategorierna, men det finns sannolikt även intressanta skillnader i rättstillämparens förhållningssätt beroende på vilken kategori den sökande tillhör. Att analysera dessa två grupper bör således leda till intressanta insikter vilken en studie enbart av den ena inte hade kunnat erbjuda.

Syfte

I projektet undersöks hur man på olika nivåer resonerar i beslut och domar kring genuiniteten av en övertygelse eller läggning och/eller begreppet "tillskriven uppfattning" samt hur rätts-tillämparen kan och bör förhålla sig till den ytterligt svåra uppgiften att bedöma en annan människas övertygelse eller läggning i frågor som är så djupt personliga och privata som religiös tro eller sexuell orientering.

Syftet är att generera ny kunskap som kan bidra till att förbättra förutsättningarna för denna typ av trovärdighetsbedömningar men också att, ur ett teoretiskt perspektiv, diskutera i vilken mån detta är en bra och effektiv metod i bedömningen av en persons skyddsbehov.

Närmare beskrivning av projektet

Konversion från en religion till en annan är en fråga där det genuina i en övertygelse tillskrivs stor betydelse. I grunden handlar det om trovärdighet av ett påstått skyddsbehov; om en person verkligen har konverterat och att detta i sig skulle innebära en risk för honom/henne vid ett återvändande till ursprungslandet. I det vägledande avgörandet MIG 2011:29 förklarar Migrationsöverdomstolen hur man resonerar när det gäller konversion kopplat till genuin övertygelse. Målet gällde en afghansk man som konverterat till kristendomen i Sverige – fråga var alltså i målet om skyddsbehov på denna grund uppkommit *sur place*. I avgörandet understryks att trovärdigheten, när konversion skett i mottagarlandet, är av central betydelse. Det anges att domstolen måste utröna genuiniteten i konversionen, i vilken mån det är rimligt att förutsätta att den sökande vid ett återvändande kommer att leva som konvertit samt ta ställning till om det finns eventuella risker förknippat med detta. En individuell bedömning måste således göras av de omständigheter under vilka konversionen kommit till stånd för att utröna om denna föranletts av en "genuin personlig, religiös övertygelse" och av om personen vid en återkomst till hemlandet kan antas komma att leva som konvertit. Att trovärdigheten är en central fråga framgår också bl.a. av UNHCR:s riktlinjer ("Guidelines on International Protection: Religion-Based Refugee Claims under Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or the 1967 Protocol relating to the Status of Refugees", 28 april 2004, HCR/GIP/04/06 samt UNHCR:s Handbok) till vilka Migrationsöverdomstolen också hänvisar.

I MIG 2011:29 ansåg inte domstolen att den sökandes övertygelse var att anse som genuin och fann därför inte att skyddsbehov förelåg på denna grund. Domstolen fann inte heller att skyddsbehov på grund av tillskriven uppfattning (att mannen kunde uppfattas som kristen bl.a. på grund av genomgången dop och bibelstudier) förelåg då det enligt domstolen inte framkommit något i målet som talade för att detta skulle ha kommit till de afghanska myndigheternas kännedom eller att de annars skulle vara kända av någon person i Afghanistan, och inte heller att det förelåg en risk för att något sådant skulle kunna ske.

Flera frågor inställer sig här. Att trovärdigheten är central tycks vara en allmänt accepterad utgångspunkt. Frågan är då vilka parametrar som används för att bedöma det genuina i en religiös övertygelse? Hur länge ska personen i fråga studerat den nya religionen, vilken kunskap kan krävas, vilken aktivitet i samfundet kan förväntas, i vilken form och hur publikt ska dopet ske – kort sagt; hur tydligt måste den nyfunna religiösa övertygelsen manifesteras för att den ska uppfattas som "genuin nog"? Är det ens möjligt att bedöma en annan

människas religiösa övertygelse och hur den kan komma att ta sig uttryck? Vidare: hur förhåller sig de krav som ställs på en konvertit till de krav som ställs på en person som fötts in i en religion och därmed formellt är kristen, muslim eller tillhörande någon annan religion och därmed kan bli tillskriven en sådan uppfattning men som inte är praktiserande?

Samma typ av frågor kan ställas, och ställs, när det gäller personer som åberopar sexuell läggning som grund för sitt skyddsbehov. Även i dessa fall ställs krav på att personer faktiskt är homo-/bi- eller transsexuell ”på riktigt”. Detta får gärna ha manifesterats exempelvis genom att personen har levt i ett samkönat förhållande eller på annat sätt kan visa på tecken på att leva i enlighet med sin sexuella läggning. I en examensuppsats i migrationsrätt vid juridiska fakulteten, Uppsala universitet framlagd 2012 (Gröndahl, Aino *Asylprövningen vid flyktingskap på grund av sexuell läggning. En analys av riskprövningen och möjligheten till skydd i hemlandet*) framhålls den stora vikt som läggs i asylbedömningen vid att den asylsökande som åberopar sexuell läggning som grund för sitt skyddsbehov också varit *öppen* med sin sexualitet i hemlandet, eller, om så är fallet, *sur place*, samt det fokus på manifesterande av sin sexualitet i form av handlingar/praktik som föreligger för att en person ska anses ha behov av skydd. Manifesterandet av den sexuella läggningen i sig blir i många fall det som gör att hemlandsmyndigheterna eller andra aktörer kan utgöra en fara för den sökande, inte det faktum i sig att en viss typ av sexuell läggning är straffbar. Vad innebär detta för de krav som ställs på en persons beteende i mottagarlandet för att han eller hon ska anses vara homo-, bi- eller transsexuell på ett sådant sätt att personen uppfattas ha ett skyddsbehov? I uppsatsen diskuteras risken med att den sexuella läggningen/identiteten reduceras till att bara handla om praktik när det i själva verket, enligt såväl svenska förarbeten som internationell rätt och UNHCR:s riktlinjer, handlar om en grundläggande, medfödd och inneboende egenskap. Samma fråga kan därför ställas här som när det gäller religiös övertygelse: vilka krav ställs för att en sexuell läggning ska anses ”genuin”, och *kan* man ställa krav på en viss typ av praktik/manifesterande?

Ett alternativ för beslutsfattaren är att lägga tyngdpunkten på ”tillskriven uppfattning” och vad hemlandsmyndigheterna (eller andra aktörer) kan bedömas ha vetskap om, eller rimligtvis kunna få vetskap om, när det gäller personens religionstillhörighet/sexuella läggning och vad denna vetskap i sådant fall får för konsekvenser för den enskildes skyddsbehov. Frågan blir då vilken betydelse genuiniteten/trovärdigheten i en påstådd övertygelse/läggning får om det går att visa att personen i fråga kommer att *uppfattas* som sådan av hemlandsmyndigheter eller privata aktörer som kan utgöra hot. Vad är betydelsen av att personen är genuint övertygad om en viss religiös övertygelse/sexuell preferens om han eller hon, oavsett genuinitet, kommer att uppfattas på detta sätt i hemlandet och detta kommer att medföra risk? Annorlunda uttryckt, hur förhåller sig kravet på trovärdighet till bedömningen av tillskriven uppfattning? Frågan har berörts i en tidigare studie (Segenstedt & Stern *Vad krävs för att få skydd?* 2011). En vidhängande fråga är relationen mellan ”trovärdighet” och ”genuint känd uppfattning” – innebär de samma sak? Det ska understrykas att utgångspunkten för projektet inte är att avfärda betydelsen av asylberättelsens och den sökandes trovärdighet. Intentionen är istället att diskutera hur de ovan skisserade parametrarna förhåller sig till varandra och vad man faktiskt kan bedöma ur ett juridiskt perspektiv. Halten av religiös övertygelse eller intensiteten i en persons olika sexuella preferenser torde höra till de mer besvärliga ur det perspektivet.

Studiens utformning

Studien innefattar följande delmoment. Del 1 är en litteraturstudie av den vetenskapliga litteraturen gällande bedömning av skyddsbehov på grund av religiös uppfattning och sexuell läggning med betoning på diskussioner om trovärdighetsbedömningar. I detta ingår särskilt analyser av hur identitet konstrueras och manifesteras. Del 2 är en analys av ett urval av avgöranden från migrationsdomstolarna där religion eller sexuell läggning legat till grund för ansökan om skyddsbehov. Analysen kommer att ta sin utgångspunkt i de argument och perspektiv som identifierats i projektets första del. Urvalet kommer i viss mån att bestämmas av tillgängligheten av domar och beslut, men sannolikt kommer domar/beslut från två olika tidperioder, före och efter MIG 2011:29, att undersökas. Resonemangen i dessa kommer att jämföras med varandra för att identifiera likheter och skillnader. Viss komparation med avgöranden från andra EU-länder samt Australien och Kanada kommer att ingå. I den tredje och avslutande delen av projektet analyseras och diskuteras, utifrån projektresultaten dittills, dels rådande förhållningssätt till genuinitetsbedömningar, dels om dessa alls är möjliga att genomföra på ett objektivt sätt.

Projektet kommer att pågå under perioden 2013-07-01–2015-06-30. Forskare verksamma i projektet är Hanna Wikström, fil.dr. i socialt arbete och Rebecca Stern, jur.dr. i folkrätt, båda med migrationsrättsliga frågor som forskningsfält. För resterande projektpersonal, se projektplan för forskningssamverkan i vilket detta projekt är ett delprojekt.

Projektresultaten kommer att presenteras dels i form av en/flera vetenskapliga artiklar, dels i en sammanfattande rapport. Projektresultaten kommer också att spridas och diskuteras på i forskningssamarbetet planerade seminarier, workshops, internationella konferens samt via forskningsmiljöns hemsida.

Projektet kommer att dra nytta av den kunskap som finns på fältet migration inom ramen för den gemensamma forskningsmiljön men även den flyktingrättsliga miljön vid fakulteten i Lund. Vid juridiska fakulteten i Uppsala finns även pågående forskning om religionsfrihetens rättsliga ramar vilket är relevant i sammanhanget, liksom forskning som berör gender, identitet och HBTQ-personers rättigheter. Vidare kan forskningsfrågorna anknyta till olika aspekter av den tvärvetenskapliga forskningsmiljön *The Impact of Religion. Challenges for Society, Law and Democracy*, en Linnémiljö vid Uppsala universitet som omfattar forskare från sex fakulteter och där såväl olika aspekter av religionsutövning som HBT-personers rättigheter beforskas.

Mål och förväntat resultat

Det huvudsakliga projekt målet är

- i) Ny kunskap existerar och har spridits om hur genuinitetsprövningar fungerar vid bedömning av skyddsbehov samt dess relation till begreppet ”tillskriven uppfattning”,
- ii) att denna kunskap kan bidra till kvaliteten i enskilda bedömningar samt

- iii) bättre förutsättningar än i nuläget finns för en i forskning grundad diskussion om det möjliga och rimliga i att sådana bedömningar görs.

Delmål i projektet är

- Publicering eller initierande av publiceringsprocess av forskningsresultat i minst en vetenskaplig text
- Presentation av preliminära resultat vid internt seminarium (se ansökan forskningsmiljö för detaljer)
- Presentation av preliminära resultat vid externt seminarium/workshop (se ansökan forskningsmiljö för detaljer)
- Presentation av forskningsresultat vid den avslutande internationella konferensen (se ansökan forskningsmiljö för detaljer).

Både huvudmål och delmål är SMART-säkrade på så sätt att de alla är specifika (handlar om vad som kan uppnås genom aktiviteter inom ramen för detta konkreta projekt), mätbara (de är tydliga även för en extern betraktare), accepterade av deltagarna (målen har diskuterats fram inom styrgruppen och faller inom ramen för vad som kan förväntas av postdok-forskare samt vad som efterfrågats av praktiker), realistiska (satta utifrån tidigare erfarenheter) samt tidsbegränsade (rimliga att uppnå inom projekttiden).

Förväntat *resultat* för projektet är således

- Att ny kunskap genererats som dels kan fungera som konkret vägledning i enskilda bedömningar av skyddsbehov inom denna kategori, dels bidrar till utvecklingen av teoretiska perspektiv i migrationsrätten.

Mervärdet av den genomförda studien för den slutliga målgruppen asylsökande är att en ökad kunskap om hur genuinitetsbedömningar görs samt en i forskning grundad diskussion om värdet och rimligheten i sådana bedömningar dels får anses kunna leda till bättre och mer underbyggda bedömningar av ett skyddsbehov, dels att dessa bedömningar och övervägningar inte görs i fall där det inte är rimligt eller möjligt att genomföra på ett objektivt sätt. Detta leder till en ökad rättssäkerhet för den enskilda asylsökanden jämfört med dagens situation där i vilken mån genuinitetsbedömningar genomförs och på vilket sätt detta sker är avhängigt den enskilde beslutsfattaren eller domaren snarare än en väl genomförd analys av dess effektivitet.

Indikatorer

En indikator definieras generellt som en förändring eller händelse som är möjlig att observera och som ger belägg för att påstå att en förändring har skett i relation till målet. Indikatorerna är informationen som undersöks och jämförs i en utvärdering. Indikatorer kan vara både kvantitativa (ett kvantitativt mått är en siffra som speglar information sammanställd med

kvantitativ metod) och kvalitativa (ett kvalitativt mått speglar någons åsikt, upplevelse eller bedömning, som har undersökts med hjälp av kvalitativ metod).

Den eftersträvade förändringen i föreliggande projekt är en ökad kunskap (jämfört med idag) om olika aspekter av genuinitetsprövningar i bedömningar av skyddsbehov samt förekomsten av en forskningsbaserad diskussion om fenomenet i sig (idag förs bara en begränsad diskussion, utan tydlig förankring i teoretiska perspektiv om identitet och möjligheten att mäta en övertygelse).

Följande indikatorer föreslås för de *huvudsakliga projektmålen*:

- Ny kunskap existerar: visas genom publicerade projektresultat i den/de vetenskapliga artiklarna/motsvarande samt i den sammanfattande rapporten. Ingångsvärde: 0, förväntat resultat: minst en artikel samt en sammanfattande rapport ska ha publicerats eller vara i publiceringsfasen vid projektslut.
- Ny kunskap har spridits: spridningen visas dels genom ovan nämnda publicering i vetenskaplig tidskrift, dels av nedladdningar och andra former av elektronisk spridning av den sammanfattande rapporten från projektets hemsida. Ingångsvärde: 0, förväntat utfall: minst en publicering, 100 nedladdningar.
- Spridning av preliminära och slutliga projektresultat sker även på seminarier, workshops och konferens inom ramen för forskningssamarbetet. Spridningen här kan mätas genom antalet deltagare/åhörare med hjälp av deltagarlistor. Ingångsvärde: 0, förväntat resultat: se beräknat antal deltagare vid respektive aktivitet i projektplanen för forskningssamarbetet.
- Att kunskapen kan bidra till bättre bedömningar: relevansen av projektresultaten och dess användbarhet kan exempelvis mätas genom utvärderande enkäter till domare och andra praktiker som deltar i ovan nämnda aktiviteter. Ingångsvärde: 0, förväntat resultat 7 av 10 deltagare.
- Bättre förutsättningar för en i forskning grundad diskussion om företeelsen genuinitetsprövningar: intresset för och relevansen av de teoretiska perspektiv som förs inom ramen för projektet kan vara svårsmätbara inom ramen för projektperioden. En möjlig indikator är i vilken mån dessa aspekter diskuteras vid seminarier, workshops och konferens inom ramen för forskningssamarbetet när projektresultat presenteras. Mäts genom observation. Ingångsvärde: 0, förväntat resultat är svårt att ange i siffror.

Indikatorer delmål:

- Publicering eller initierande av publicering av vetenskaplig text: Ingångsvärde: 0, förväntat resultat: minst 1.
- Presentation av preliminära resultat vid internt seminarium (se ansökan forskningsmiljö för detaljer). Ingångsvärde: 0, förväntat resultat: minst 1 tillfälle.

- Presentation av preliminära resultat vid seminarium/workshop (se ansökan forskningsmiljö för detaljer). Ingångsvärde: 0, förväntat resultat: minst 1 tillfälle.
- Presentation av forskningsresultat vid den avslutande internationella konferensen (se ansökan forskningsmiljö för detaljer). Ingångsvärde 0, förväntat resultat: minst en presentation genomförd.

Aktivitets- och tidsplan

Projektid: 2013-07-01 – 2015-06-30.

Aktivitet	Tid	Ansvarig	Koppling finansplan
Litteraturstudie	2013-07-01 – 2014-04-30	Forskare	Budgetflik A (lön), budgetflik D (inköp av litteratur)
Bestämma kriterier för urval av material för del 2	2013-11-01 – 2014-01-30	Forskare	Budgetflik A, budgetflik D (som ovan)
Insamling av material	2014-01-01 – 2014-06-30	Forskare	Budgetflik A
Bearbetning och analys av material	2014-03-01 – 2014-10-30	Forskare	Budgetflik A
Författande vetenskaplig artikel	2014-09-01 – 2015-05-30	Forskare	Budgetflik A
Författande sammanfattande rapport	2014-03-01 – 2015-05-01	Forskare	Budgetflik A
Deltagande i forskningsmiljöns seminarier, workshops samt konferens	2013-07-01 – 2015-06-30	Forskare, styrgrupp	Budgetflik A, budgetflik B (resor)
Presentation av projektresultat vid seminarier/workshops/konferens	2014-01-01 – 2015-06-30	Forskare, styrgrupp	Budgetflik A, budgetflik B
Spridning av preliminära och slutliga projektresultat	2014-01-01 – 2015-06-30	Forskare, styrgrupp, forskningsadministratör	Budgetflik A, budgetflik B, budgetflik F (möten)

För aktiviteter gemensamma för forskningssamverkan, se den övergripande projektplanen under punkt 5.

Risکاناليس

För allmänna överväganden om riskanalys, se forskningssamverkans projektplan punkt 8. Här återfinns även för delprojekten gemensamma risker.

Risk	Sannolikhet	Åtgärd	Ansvarig
Svårigheter att identifiera och lokalisera relevant litteratur för del 1	Liten, då de forskare som ingår i projektet är specialiserade på de områden som berörs	Använd tillgängliga resurser i form av bibliotekarier och databaser vid universiteten i Lund och Uppsala samt utomlands när relevant	Forskare
Svårt att få tillgång till relevant rättsligt material (domar, beslut, eventuellt akter)	Medel: domar och beslut är tillgängliga men Migrationsverkets akter kan vara svårare att få tillgång till.	Påbörja arbetet med att identifiera fall där akter skulle vara relevanta tidigt under projektiden, kontakta myndigheter för erforderliga tillstånd i god tid	Forskare
Inte tillräckligt rättsligt material finns tillgängligt	Liten	Urvalsprocessen och insamling av material påbörjas tidigt under projektet för att säkerställa att tillräckligt underlag finns	Forskare
Den vetenskapliga artikeln publiceras inte	Liten, då det finns en tydlig efterfrågan på migrationsrättslig forskning och ämnet är förankrat i såväl forskarvärlden som hos praktiker	Underhandsförfrågningar om intresse för publicering initieras tidigt under projektet	Forskare, styrgrupp

För frågor om spridning, utvärdering, införlivande och dylika mer allmänna projektöverväganden hänvisas till projektplanen för ”En gemensam forskningsmiljö i migrationsrätt: Uppsala och Lunds universitet i samverkan”.